

evergreen

KAM KRÁČÍ
KAMPAŇ
ZACHRAŇME LESY

ENERGIE LIDEM
PRO KLIDNÉ ZIMY

ROZHOVOR
S KASKADÉREM
OSCAROVÝCH
FILMŮ

MAGAZÍN Hnutí DUHA, LÉTO 2023

**Hnutí
DUHA**

PŘICHÁZEJÍ ENTI

Sedmá generace – Odvaha k informacím
Předplatné: sedmagenerace.cz/obchod

FB: 7generace · Twitter: 7Generace · IG: sedmagenerace

Milé čtenářky, milí čtenáři,

léto volá do lesů. Jaký les si představíte vy? Já takový, kde spolu žijí listnaté i jehličnaté stromy, jsou různě staré, tlející kmeny spadlých stromů nikdo neodvezl, pod rozpadajícím se dřevem vykukují malé stromky. Fouká tam větřík, který mi čechrá vlasy. V parném létě les příjemně chladí. Je protkaný potůčky, sem tam najdu houbu nebo narazím na mraveniště. Prostě to tam žije a voní.

Jak vypadá skutečně odolný les? Co jsme řešili v kampani Zachraňme lesy v posledních pěti letech od jejího vzniku a čím se chceme zabývat v budoucnu? Jaký je les, který si během covidu koupil kolega? To vše se dočtete ve článkách Honzy Skalíka.

Nedávno jsme vydali metaanalýzu a Průvodce po pesticidech 21. století. Proč jsme se do toho pustili? A co jsme se dozvěděli? Přečtěte si rozhovor s autorem metaanalýzy Pavlem Rotterem z Mendelovy univerzity v Brně.

Pozornost věnujeme také kampani Energie lidem, do které jsme se loni pustili společně s dalšími ekologickými a sociálními organizacemi. Radili jsme lidem, jak snížit spotřebu energie nebo získat podporu od státu, a prosadili jsme i posun v systémových opatřeních proti vysokým účtům za energii. Více se dozvíte v textu Jirky Koželouha.

V minulém čísle jste se mohli dočíst, co jsme loni díky vašim darům dokázali. A nyní přinášíme účet. Výnosy naší organizace loni činily 28 milionů korun. Téměř polovinu tvořily právě dary od lidí, jako jste vy. Jak jsme s vašimi dary naložili? I tohle se dozvíte na dalších stránkách.

V neposlední řadě na vás čeká exkluzivní rozhovor s kaskadérem Markem Svitkem, dlouholetým dárcem Hnutí DUHA, dublérem hollywoodských filmových hvězd v oscarové Duně a koordinátorem týmu českých kaskadérů v oscarovém filmu Na západní frontě klid.

Přeji příjemné a inspirativní čtení.

Jana Vondrová, koordinátorka péče o dárkyně a dárcé Hnutí DUHA

Obsah:	4	AKTUALITY, NOVINKY, UDÁLOSTI Co by vám nemělo uniknout.	12	KAM V ROCE 2022 PUTOVALY VAŠE DARY Co loni hýbalo naší prací.
	6	ODKUD A KAM JDOU ENTI Kampaň Zachraňme lesy slaví 5 let.	14	VE VOLNÝCH CHVÍLÍCH ZAPALUJE KOLEGY Rozhovor s kaskadérem Markem Svitkem.
	9	V LESE (CO SE) NAVRÁTIL Jaké to je koupit les.	16	O MÝTECH V ZEMĚDĚLSTVÍ Rozhovor s environmentálním chemikem Pavlem Rotterem.
	10	ENERGIE LIDEM PRO KLIDNÉ ZIMY Prosazujeme čistou a dostupnou energii.	21	KDE JSTE NÁS MOHLI VIDĚT Demonstrujeme i zateplujeme.

Pomáháte za života, pomáhejte i po něm

Věděli jste, že 58 % českých seniorů považuje pomoc formou daru ze závěti za správnou? A že nejen staří lidé sepisují závěti? Pokud vám záleží na budoucnosti, můžete část svého majetku odkázat i neziskové organizaci.

Na 13. září připadá Mezinárodní den závětí, který nám má připomenout jejich význam a možnost věnování peněz, nemovitosti či jakéhokoli jiného majetku dobročinné nebo veřejně prospěšné organizaci. Při této příležitosti vyhláší už několik let koalice Za snadné dárcovství Měsíc dobročinné závěti.

Co to znamená? Celý měsíc počínaje 13. zářím uhradí tato koalice notářský poplatek za sepsání závěti všem lidem, kteří ve své poslední vůli pamatují na nějakou neziskovku. Cílem je upozornit, že prostřednictvím daru ze závěti lze konat dobré skutky i po smrti. V mnoha státech Evropy je forma darování ze závěti běžná. Malý nebo velký dar poskytují tisíce lidí. A nejen ti bohatí.

Podrobné informace a rady, jak postupovat nebo jak samotnou závěť sepsat, najdete na webu zavetpomaha.cz. Tak nezapomeňte: kdo je připraven, není překvapen. A navíc se říká, že toho, kdo sepíše závěť, většinou čeká dlouhý život.

Jak může vypadat ekonomika nezávislá na růstu?

V polovině května se na půdě Evropského parlamentu odehrála třídní konference Beyond Growth. Akci iniciovala dvacítka europoslankyň a europoslanců napříč všemi politickými frakcemi a jejím hlavním cílem bylo diskutovat nad možnostmi postrůstové ekonomiky, která by namísto adorace ekonomického růstu dokázala zaručit skutečnou environmentální, sociální a ekonomickou udržitelnost. Na konferenci se fyzicky sešlo přes dva tisíce lidí z akademického, politického i občanského prostoru. Byli přítomni aktivisté a aktivistky a několik dalších tisíc lidí konferenci sledovalo online.

Jak může vypadat evropská ekonomika, která není závislá na ekonomickém růstu? V čem je závislost na ekonomickém růstu škodlivá a nespravedlivá? Jak docílit naplnění sociálních potřeb všech lidí a zároveň u toho nepřekračovat planetární meze? Jak můžeme proměnit svět byznysu, aby jeho hlavním cílem nebylo generování zisku, ale přispívání k celospolečenskému blahobytu? Jak zajistit opravdu spravedlivou transformaci? To jsou některé z otázek, jež byly postupně diskutovány v 27 panelových diskuzích, v nichž se objevily jak političky z Evropského parlamentu a Komise, tak přední klimatictí vědci (Johan Rockström či Yamina Saheb), nerůstoví akademici (Jason Hickel, Kate Raworth či Timothée Parrique) a lidé z neziskové i byznysové praxe.

Celou dobu konference jsem přemýšlela nad jedinou otázkou: co se stane nyní? Je skvělé, že v Evropském parlamentu byl vytvořen prostor pro debatu o postrůstových vizích a politikách. Na druhou stranu to ale neznamená, že máme vyhráno, že za týden budou schválené politiky typu základních nepodmíněných služeb či garantovaných zelených míst a že budeme na cestě k postrůstové transformaci. Naopak, cesta teprve začíná. V jednotlivých diskuzích byl vidět markantní rozdíl mezi vědeckými zjištěními a politickými akty a sliby. Doufám tedy, že nám – stejně jako v případě klimatické krize – nebude trvat další desítky let, než začneme skutečně jednat.

(Autorka Sára Hájková je grantová fundraiserka a koordinátorka nerůstových aktivit v Hnutí DUHA.)

LIDÉ PODLE PRŮZKUMU OČEKÁVAJÍ ROZVOJ OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ

Průzkum veřejného mínění provedený společností OMG v březnu 2023 ukázal, že největší část lidí (58,4 %) by jako priority pro energetickou strategii ČR volila rozvoj obnovitelných zdrojů energie a na druhém místě (47,8 %) úspory energie. Dále následují požadavky jako posílení elektrického vedení, aby mohly být bez problémů připojovány střešní fotovoltaiky, rozšiřování komunitní energetiky a výstavba nových jaderných reaktorů. Malou podporu má naopak obnovení dodávek zemního plynu z Ruska.

Magazín Hnutí DUHA,
XXVI. ročník,
číslo 2/2023.

Vydává:
Hnutí DUHA, Údolní 33,
602 00 Brno, telefon:
545 214 431, e-mail:
pratele@hnutiduha.cz,
www.hnutiduha.cz.

Šéfredaktorka: Jana
Vondrová.
Redakce: Martina Hla-
vatá, Michael Kleinert,
Zbyněk Potrusil.
Korektura: Lucie Krejčí.
Sazba a grafika:
Markéta Jedličková.

Foto: Jan Skalík, archiv
Marka Svitka, archiv
Pavla Rottera, Radka
Rybníkářová, Adéla
Derfllová, archiv Hnutí
DUHA, Unsplash.

Podávání novinových
zásilek povolila Česká
pošta, s. p., OSP
Brno, č.j. P/23623/93
ze dne 25. 10. 1993.
Registrováno u MK ČR
E 12145.

Tištěno na recyklovaném
papíře.

Hnutí DUHA prosazuje
zdravé prostředí pro život,
pestrou přírodu a chytrou
ekonomiku. Dokážeme
rozhybat politiky a úřady,
jednáme s firmami a po-
máháme domácnostem.
Našich výsledků bychom
nedosáhli bez podpory
tisíců lidí, jako jste vy.

Dobrovolníci pečují o zemědělskou krajinu i poškozené lesy

Právě teď jsou v proudu oblíbené letní akce organizované Hnutím DUHA, které umožňují dobrovolníkům a dobrovolnicím ponořit se vlastníma rukama do lesní půdy nebo třeba nazout gumáky a podílet se na obnově rašelinišť.

Česká krajina v současnosti čelí výrazným problémům: nevhodnému způsobu zalesňování a rychlému poklesu pestrosti života v zemědělské krajině. Právě do lesů a k zemědělcům míří naše pomoc. Letos je nově jeden týden dokonce vyčleněn pro dobrovolníky z Ukrajiny, kteří se chtějí zapojit.

Za čtvrtstoletí existence Týdnů pro krajinu se jich zúčastnilo přes 2 400 lidí. Společně odpracovali 86 000 hodin.

ODKUD A KAM JDOU ENTI

KAMPAŇ HNUTÍ DUHA ZA ZÁCHRANU ČESKÝCH LESŮ, KTERÁ SE CELKEM POCHOPITELNĚ JMENUJE ZACHRAŇME LESY V TĚCHTO TÝDNECH SLAVÍ SVÉ PĚTILETÉ VÝROČÍ. ZA TU DOBU ZAŽILA NEJEDEN POŘÁDNÝ ÚSPĚCH, ALE TAKÉ OBDOBÍ FRUSTRACE Z TOHO, ŽE TO SE ZÁCHRANOU NEJDE TAK RYCHLE, JAK BYCHOM SI PŘÁLI. MÁME ZA SEBOU I STOVKY HODIN DISKUZÍ A VYSVĚTLOVÁNÍ, CO VLASTNĚ ZNAMENÁ ZACHRÁNIT ČESKÉ LESY A JAK SE TOMU VŮBEC LZE PŘIBLÍŽIT. NENÍ TO TOTIŽ V MNOHÉM TAK INTUITIVNÍ, JAK BY SE NA PRVNÍ POHLED MOHLO ZDÁT.

SPOLU S KOSTÝMOVANÝMI ENTY JSME NA SCHODIŠTI MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ PŘEDALI SADU NÁVRHŮ NA ZLEPŠENÍ LESNÍHO HOSPODAŘENÍ. PROPSALY SE DO DNEŠNÍ REALITY? POJĎME SI NYNÍ S VĚDOMÍM NAŠEHO SPOLEČNÉHO PĚTILETÉHO SPRINTU POPSAT, ODKUD JSME VYŠLI, KDE NYNÍ STOJÍME A JAKÝ MARATON JE JEŠTĚ PŘED NÁMI.

Les bez stromového patra

Před pěti lety začalo být nad slunce jasné, že lesy v podobě, jak jsme je znali, teď pěkných pár desetiletí na značné části republiky nezažijeme. Změna klimatu, které se tou dobou ještě mnoho lidí posmívalo a jejímž brzkým negativním dopadům značná část veřejnosti nevěřila, Českou republiku zasáhla rychle a poměrně plošně.

Slunce nejdříve vysušilo lesy Jeseníků a následně se kůrovec cestující spolu s dřevem na nákladních vlacích přenesl i do značné části zbytku republiky. Padaly rekordy v objemu vytěženého dřeva a spolu s tím začalo být jasné, že následující dekáda bude období, kdy na odlesněných holinách budou znovu odrůstat mladé a zpravidla i pestřejší lesy.

Tolik se dá uvést z pozice nestranného pozorovatele. Že by na místě původních lesů měla vzniknout poušť či step, si myslelo jen pár příznivců rychlého zalesňování, které ani mezi lesníky nikdo nebral moc vážně. Naproti tomu celkem vážně se už před pár lety rozběhla diskuze, nakolik je rychlé odlesnění české krajiny vlastně problémem.

Na jedné straně tohoto spektra stojí krajinní ekologové a ochranářští biologové. Ti na holině vzniklé po kůrovci často vidí les bez stromového patra. To není vtip, ale doklad toho, jak odlišně mohou lidé různých odborností vnímat tu samou věc. Těžko popíratelným faktem totiž je, že i v oteplujícím se Česku postupně přírodní procesy vedou prakticky každé místo bez rostlin ponechané bez zásahu k postupnému zazelenění a že dřívě či později se z něj stane téměř neprostupný prales.

V této téměř věkovité perspektivě je i holá seč něčím, co sice poškodí a odnese lesní půdu, ale nezbytně pomine. Je to ostatně v něčem podobné jako stav po přírodním požáru – z něj se les také otrépe do podoby, která je zpravidla věkově i druhově bohatší než původně vysázená

plantáž. Tahle politicky stoická perspektiva ekologů prostě poukazuje na to, že fáze života lesa se mění, ale les zůstává.

Druhý pól spektra lidí přihlížejících tomu, jak jim lesy mizejí pod rukama, začal bít na poplach s upozorněním, že české lesnictví zkrachuje a české lesy tu bez naší pomoci ještě dlouho nebudou. Stát na tento nářek začal reagovat tím, že začal vyplácet stamiliony jako reparace vlastníkům lesů za to, že přišli o svůj rizikový kapitál smrkových monokultur. A další stamiliony se jim rozhodl věnovat na to, aby holá místa lesní půdy začali rychle osazovat novými sazenicemi listnáčů či jehličnanů.

Nebyl čas ztrácet čas. A to byla trochu škoda. Pokud by stát z našich kapes nezaceloval díry v rozpočtu státních, obecních a soukromých lesů, jen za roky 2019 a 2020 by jejich celkový hospodářský výsledek činil minus 10,3 miliardy korun. Při takovém hospodaření by se i takový kolos, jakým jsou Lesy České republiky, začal zamýšlet, co ve svém oboru dělá špatně. Ministerstvo zemědělství ale

z našich peněz nalilo do lesnictví tolik financí, že konečný hospodářský výsledek za tyto dva roky dosáhl kladných čísel, a sice 8,2 miliardy. A při takovém vysvětlení se už nikdo nad změnou zamýšlet nemusí. Dotuje-li stát výsadbu stanovištně nevhodných dřevin, které pravděpodobně zajdou tím, že je okouše zvěř nebo spálí slunce, lesníci je dále vysazují.

Mezi těmito pohledy jsme pak hledali a navrhovali cestu pro budoucnost lesnictví. Hnutí DUHA předložilo politikům návrhy na zjednodušení lesního zákona, aby vlastníkům malých lesů usnadnil hospodaření a pomohl jim připravit se na změnu klimatu a současně chránit pestrou přírodu. Řadu návrhů týkajících se například potřebného ponechání části tlejícího dřeva v lesích či omezení přemnožené zvěře v oblastech, kde likviduje obnovu lesů, se nám podařilo prosadit. U jiných kroků ovšem naše práce zůstala nedokončená.

Co teď právě roste

Ke dnešnímu stavu jsme se dostali přes parlamentní volby, od kterých si ne jeden člověk hodně sliboval. Programové prohlášení vydala na začátku svého mandátu vláda v takové podobě, že se mu dá z hlediska ochrany lesů jen máloco vytknout. Pak ale jako kdyby se zasekl čas.

Ministerstvo zemědělství omlouvá zpoždění práce na plánovaných změnách zákona o lesích i zákona o myslivosti tím, že mělo plné ruce práce s českým předsednictvím Evropské unii. Ale jak moc dobře víme, tomu se zdaleka většina resortu nevěnovala, česká delegace byla naopak velmi střízlivá.

Výrazné slovo nezískalo ani Ministerstvo životního prostředí a původní příslib, že se úředníci obou ministerstev budou scházet, zůstal právě jen u slibů. V polovině volebního období jsme tak svým způsobem stále na začátku. Tedy u vědomí, že v posledním roce před nadcházejícími parlamentními volbami už se kvůli předvolební kampani nic zásadního neprojedná a zbytek času

má Ministerstvo zemědělství tendenci promeškat, stejně jako už mnohokrát.

Přestože ministr Nekula naznačuje, že předloží k jednání mezi ministerstvy a následně i do diskuze politických stran a parlamentního schvalování zákon o myslivosti i zákon o lesích, prakticky se tak zatím neděje a již několikrát to odložil. Času nazbyt ale moc není, a zatímco velké vlastníky lesů může stát fakticky uplácet dotacemi, které jsou za hranou vkusu, tak lidi, kteří si přejí mít odolné lesy a v nich pestrou přírodu, uplatit nelze. Přes 80 000 signatářek a signatářů výzvy Zachraňme lesy žádá konkrétní změny.

Potřebujeme lesy, v nichž budou moci vlastníci hospodařit na svém majetku skutečně tak, jak chtějí. V současnosti musíte vykácený les už během několika let nákladně zalesnit. Pokud by se ale toto období výrazně prodloužilo nebo se tato povinnost zcela zrušila, získali bychom skoro zadarmo pestré a odolné lesy. Přirozené obnově to sice trvá o několik let déle než lesům vysázeným z předpěstovaných sazeniček, jsou ale o to perspektivnější.

Jestliže si strom nenajde své místo v lese sám, často celý život trpí tím, že začal před přesazením růst v klimaticky o něco jiných podmínkách. Nejenže pro stromy není přirozené vyrůstat v řadách stejně starých jedinců, není to ani nejvýhodnější pro lesníky. Les, který má několik stromových pater, jež se prosvětlují postupně, totiž přináší víc světla, stability a následně i zisku. Stávající kolotoč vkladů a proher takovýto způsob myšlení ale příliš neumožňuje. Jede na steroidech.

Oslíčku, otřes se

Ministerstvo zemědělství povinnost rychle osázet holoseče obhajuje tím, že potřebujeme, aby rychle rostly nové lesy. Studie expertního Evropského lesnického institutu přitom poukazují na to, že na lesy v situaci těch českých by se nejvíce hodilo posečkat a že rychlá výsadba jim naopak škodí. Aby příkaz k tomuto vysazování ministerstvo před lesníky obhájilo,

přispívá na ni miliardy z našich kapes.

K tomu se hodí poznamenat, že dotace v lesnictví jsou podle evropského práva zakázané, aby se nenarušoval jednotný evropský trh. Výjimku z tohoto pravidla má jen několik přesně ohraničených případů, které ale ministerstvo umně využívá k tomu, aby peníze do lesů mohlo lít i nadále. A my je i nadále museli platit.

Není absurdní ještě v roce 2023 platit soukromým firmám za to, že vysazují borovice, modřiny a ve vyšších polohách smrky? Jestli byly během bankovní krize před patnácti lety banky příliš velké na to, aby padly, a státy musely jejich hamiznost a chyby dotovat, máme teď něco podobného zažívat i s naším lesnictvím?

Může se to změnit leda poté, co vlastníci lesů pochopí, že když budou sázet stromy, které jim uschnou, zkrachují. Nic jiného než sundání této protektivní

ruky státu zřejmě nepomůže k tomu, aby si každý z nich uvědomil, před jak výraznou změnou přírodních podmínek stojí a nakolik výrazný odklon od stávajícího modelu hospodaření to vyžaduje.

Abychom se dokázali z tohoto snu probrat, můžeme pomoci jen zásadnější změny. Ty by měly spočívat například ve výrazném omezení škodlivých dotací a zrušení ustanovení lesního zákona, které je předpokládá. A spolu s tím bychom pár miliard ročně ušetřili i pro státní kasu. A to je s ohledem na náš státní dluh také něco, co se v dnešní době počítá.

Sází se v kasinu, v lese je lepší se rozhlížet

Má-li šetřit stát, bylo by namístě, abychom se svými zdroji neplýtvali ani my. Přestože pro každého je skoro automatická a hluboko zakořeněná potřeba nenechat holinu napospas, ale přispět k tomu, aby se zazelenala – jednoduše ji osázet. Zkušenost ze Šumavy ovšem dobře ukazuje, že místa ponechaná samovolnému vývoji jsou o poznání krásnější než ta osázená a že nejsou o nic méně zelená.

Zvyknout si na to, že pro přírodu není dobré, aby všude byly nové stromky v řádcích, není nic snadného. Jedna dlouhá procházka lesem, během níž si všímáme, čím les ve svém vývoji prochází, nám v tom ale dokáže docela dobře pomoci.

Máme i spoustu dalších možností, co se dá prakticky pro les teď a tady udělat. Začíná to tím, že budeme kácet svoje stereotypy i stereotypy druhých lidí. Pokračuje to přes omezení plýtvání, výsev břízy na holinách či preferenci místního, šetrného a kvalitního dřeva při nákupech. A tento výčet nekončí ani tím, že se každý z nás může zasadit o práci na systémové změně, oživit politiku nebo se stát vlastníkem kousku lesa, který přenechá přírodě. Tak vzhůru do toho. V kampani Zachraňme lesy vám na oplátku dáme vědět, jak se daří nám.

V lese (co se) Navrátil

Trináct kilometrů severně od dálnice D1 u Velké Bíteše je ostrý kaňon potoka Li-bochovka a jeho pravého přítoku, který se jmenuje Halda. Prudká údolí, kterými se pozvolně zvedá z lesnatých částí Tišnovska na hranici Jihomoravského kraje Vysočina, nejsou vlídná pro cesty, a vzniká tak krajina, která spíše připomíná okraj naší republiky. Na rozhraní krajů se lze na mnohá místa nejnázde dostat po polních cestách.

Už několik let v těchto místech navštěvuji spolu s lidmi, kterým záleží na pavoucích, přírodní památku Pláně. Obecní pastvina, která měla podle prvních leteckých snímků asi jen dva stromy, za posledních sedmdesát let docela zarostla. Jalovce stojí ve skrytu borovic a jen občas odsud zní ryk ovcí, křovinořezů nebo motorových pil, jež se snaží svažité trávníky udržet dostatečně světlé pro vzácné druhy pavouků.

Může to vypadat příliš zasněně, ale přijedte sem na nějakou brigádu a zamilujete si to taky. Podobně jako já, když jsem si cestou z Pláně na naši nedalekou chalupu na Kutínách vyhlídl a poté koupil kus lesa, který předchozí vlastníci nezalesnili stromky v řádcích. K suťovému poli a několika starým bukům přirostlo v okolí ještě mnoho bříz, které nyní už tvoří háj zadržující hlínu i vláhu.

Když jsme se loni na jaře zabývali odkazem po mém dědovi Jaroslavu Navrátilovi, začal jsem tomuto březovému houští, které se právě na katastru přepisovalo na nás, říkat les Navrátil. Název se ujal, protože zde chceme ponechat prostor pro přírodní obnovu – aby se tento kus lesa mezi okolními monokulturami, kde ve stále teplejších letech schnou smrky a borovice, navrátil přírodě.

A co víc, za těch pár měsíců jsem si ověřil, že spravovat kousek lesa není science fiction. Moji známí i neznámí z Brna a okolí jsou už přehlčeni chemicky stříkanými vánočními stromky od supermarketů. Takže když jsem před Vánoci nabídl na internetu malé „ekosmrčky“, jejichž vyřezání pomůže k tomu, aby byl les po pár letech mnohem pestřejší a odolnější, docela se po nich zaprášilo. Daří se tak mít z lesa užitek, i když nesměruje k továrně na dřevo. Hlavně by to ale mohla být i inspirace pro ostatní – jak si pořídit soukromou přírodní rezervaci, a neprodělat přitom kalhoty.

Když se zasním znovu, nevidím důvod, proč by v každém okrese nemohl vzniknout hektar chráněné přírody. Parta nadšenců by vyřezala vysázenou monokulturu smrků a jejich prodej by umožnil, aby takový ostrůvek lesa podporoval ohroženou biodiverzitu už navždycky. Zní to jako paradox, ale pro lesní přírodu je opravdu lepší vzít do ruky pilku než sazenici.

Potíže lesů naneštěstí přesahují hranice neuvážených plošných výsadeb. Obnově lesů brání zájem strelců mít v lesích co nejvíc zvěře, která ale ničí většinu malých listnáčů. Brání jí i rozsáhlé holoseče, které zase ničí na slunci rozpálenou lesní půdu. Sazenice, do kterých se dávají z veřejných peněz miliardy, pak usychají. Potřebujeme péči o les jako o celek. A o to se zasazujeme v naší kampani Zachraňme lesy.

Díky kampani Energie lidem můžeme zvládat zimy více s klidem

SKONČILA TOPNÁ SEZÓNA A I PAMĚTNÍCI MOHOU JISTĚ ŘÍCT, ŽE BYLA NEJNAPÍNAVĚJŠÍ, JAKOU KDY ZAŽILI. PŘED ROKEM NEBYLO JASNÉ, ZDA BUDE V ZIMĚ DOST ENERGIE KVŮLI ZÁVISLOSTI EVROPSKÉ UNIE (A JEŠTĚ VÍCE NAŠÍ REPUBLIKY) NA DODÁVKÁCH ZEMNÍHO PLYNU Z RUSKA. A JESTLI DOKÁŽEME USTÁT ZDIVOČELÉ CENY ZA ELEKTRINU A TEPLO. PROTO Hnutí DUHA A DALŠÍ EKOLOGICKÉ A SOCIÁLNÍ ORGANIZACE ZAHÁJILY SPOLEČNOU KAMPAŇ ENERGIE LIDEM, O NÍŽ JSME PSALI V EVERGREENU NA PODZIM MINULÉHO ROKU.

Dnes můžeme s úlevou a radostí konstatovat, že se kampaň povedla. Pomohli jsme lidem radami a návody, jak rychle snížit spotřebu energie nebo získat podporu od státu, přiložili jsme ruku k dílu při organizování svépomocného zateplování oken a prosadili jsme posun v systémových opatřeních proti vysokým účtům za energii.

Zároveň jsme obnažili dlouho ignorované strukturální problémy energetické chudoby v Česku a díky studii Hnutí DUHA a Platformy pro sociální bydlení už na všech ministerstvech vědí, že již před začátkem energetické krize žilo v energetické chudobě 910 000 Čechů a Češek a vyrůstalo v ní bohužel každé desáté dítě.

Státu tedy zůstává mnoho úkolů na další měsíce a roky. A úlohou Hnutí DUHA bude i nadále prosazovat, aby stát své úkoly – tedy systémová řešení pro čistou a dostupnou energii – splnil.

Ledy se hnuly...

Podle expertů a expertek sociálních a ekologických organizací, které v rámci společné kampaně Energie lidem představily vlastní komplexní balíček jedenácti systémových opatření pro dopady energetické krize a prevenci energetické chudoby, se podařilo vládě významněji postoupit v řešení pěti z nich.

Jedná se zejména o zastropování cen energií a reformu příspěvku na bydlení, aby byl jednodušší, dostupnější a pokrýval skutečné náklady na energii. Relevantní posun nastal také u požadavku na nastavení podpůrných programů pro zateplování domů a bytů, v nichž bydlí nízkopříjmové rodiny (experti Hnutí DUHA se nyní podílejí na technickém nastavení). Na dobré cestě je rovněž zákon o podpoře bydlení a připravuje se i novela energetického zákona zavádějící možnost sdílení levné a čisté lokální

elektriny (byť je stále pod útokem velkých energetických firem a nabírá zpoždění).

Pouze první kroky správným směrem učinila vláda ve třech z jedenácti opatření, konkrétně v ochraně zranitelných zákazníků a domácností ohrožených energetickou chudobou, u změny vyhlášky o rozúčtování tepla a teplé vody v bytových domech, aby motivovala k úsporám, a u přípravy energetické koncepce založené na masivním rozvoji obnovitelných zdrojů a maximálních úsporách energie.

Poslední tři opatření vláda nezačala řešit vůbec: výrazné navýšení alokací pro pořizování, rekonstrukce a výstavbu sociálního bydlení, ochranu nájemníků před zvyšováním nájmu a cen energií a pomoc obcím získat kontrolu nad teplárnami a dalšími energetickými podniky, které je zásobují.

... ale nespravedlnosti zůstávají

Jak už jsme zmínili, v České republice – zemi uprostřed bohaté a vyspělé Evropy – vyrůstá každé desáté dítě v energetické chudobě. A znovu zdůrazňujeme, že to je číslo z jara 2021, tedy ještě před růstem cen energií. Zároveň v minulém roce hlásila elektrárna Chvaletice (jen jedna položka portfolia miliardáře Pavla Tykače) zisk 3,9 miliardy korun díky vysokým cenám elektřiny. A obrátila se na Ústavní soud, aby jí povolil neplnit emisní limity, protože prý poškozuje její právo podnikat. Přitom splnění limitů by bylo možné prostřednictvím vynaložení částky sto milionů korun.

Ani zlomku svého zisku, který vydělal nepřímou i na úkor zmiňovaných dětí v energetické chudobě, se však majitel elektrárny nechce vzdát. Raději vypouští nadlimitní množství toxické rtuti, která poškozuje zejména rozvoj nervové soustavy a mozku právě u dětí. Ústavní soud sice

stížnost elektrárny samozřejmě zamítnul, ale to nic nemění na tom, že zastaralý provoz jede dál, bez ohledu na limity a zdraví.

I proto kampaň Energie lidem vyvrcholila v sobotu 15. dubna před hlavním nádražím v Praze demonstrací za čistou a dostupnou energii. Na rozdíl od nebezpečných apelů na spolupráci s Ruskem, kterých se dopouštějí různé dezinformační skupiny, naše akce prosazovala skutečná řešení.

Energetická krize vyvolaná brutální ruskou agresí proti Ukrajině ukázala dlouhodobé problémy. Závislost domácností či obcí na fosilních palivech a velkých elektrárenských firmách je potřeba co nejrychleji zrušit. Ale to se nestane, dokud například podpůrné programy na zateplování domů či solární panely budou jen pro ty, co mají na účtu statisíce korun.

Jak jsme již uvedli, první kroky vláda udělala. Na dílčí úsporné projekty již dosáhnou například senioři ve vlastních domech. Ale většina zmíněných dětí

v energetické chudobě vyrůstá v bytech a často jen s jedním rodičem. Proto bylo požadavkem zmíněné demonstrace mimo jiné i to, aby stát dále rozšířil dotační programy na bytové domy s nízkopříjmovými domácnostmi a doplnil je aktivním energetickým poradenstvím.

Zároveň je potřeba nastartovat komunitní energetiku, tedy možnost nekomerčního sdílení energie mezi domácnostmi, obcemi či místními firmami. Není překvapením, že velké energetické firmy tomu brání. Hnutí DUHA i celá námi spoluzaložená Unie komunitní energetiky budou naopak nadále usilovat o zrození komunitní energetiky.

Budeme pracovat na tom, aby se ministr průmyslu a obchodu Jozef Síkela a celá vláda, Poslanecká sněmovna a Senát postavili za lidi a přijali novelu energetického zákona (nazývaného Lex OZE II), která právě toto snížení závislosti na energetických korporacích umožní.

KAM V ROCE 2022 PUTOVALY VAŠE DARY?

I v turbulentním roce 2022 se nám v Hnutí DUHA s podporou našich dárců a dárců dařilo dosahovat velkých změn, které pomohou lidem i životnímu prostředí. Výnosy organizace loni činily 28 milionů korun a téměř polovinu z toho tvořily právě dary od lidí, jako jste vy. Děkujeme za úžasnou podporu!

Co loni hýbalo naší prací? Zájem lidí o čistou energii z vlastní střechy předčil kvůli vysokým cenám energií všechna očekávání a díky kolegům z energetického týmu bude snad již od příštího roku možné vlastní čistou elektřinu také sdílet, například se sousedy.

Zemědělci mají od letošního roku možnost získat více financí, pokud budou lépe hospodařit na svých polích a zajistí nám tím zdravou půdu i potraviny a krajinu, která brání suchu a je plná života.

Obě témata budeme rozvíjet i v roce 2023, stejně jako znovu napřeme síly k obnově lesů po kůrovcové kalamitě. Děkujeme všem, kteří nám pomáhají svým darem, a věříme, že společně s vámi dokážeme pokračovat v prosazování systémových změn i nadále.

Rok 2022 v číslech:

- **8 dní** po invazi ruské armády na Ukrajinu jsme zveřejnili plán na krizové ukončení závislosti na ruském plynu
- obnovitelné zdroje jsou mezi prioritami veřejnosti pro novou energetickou koncepci státu na **1. místě**
- absolvovali jsme **42 setkání** zaměřených na komunitní energetiku se zástupci a zástupkyněmi z ministerstev a z Poslanecké sněmovny
- **48 členských organizací** spolupracovalo v rámci Unie komunitní energetiky, kterou jsme před rokem spoluzaložili
- **28 tisíc lidí** podepsalo výzvu Za zdravou a pestrou krajinu
- **1 597 lidí** si stáhlo brožuru Průvodce po pesticidech 21. století
- **27 let** trvalo, než se národní park Šumava dočkal zásad péče chránící divokou přírodu
- **6 089 dárců a dárců** v roce 2022 podpořilo Hnutí DUHA
- **207 Kč** činil průměrný pravidelný měsíční dar

Náklady	tisíce Kč	Výnosy	tisíce Kč
Koordinace dobrovolníků a Školy občanské iniciativy	1 360	Granty a dotace	11 055
Projekty rozvoje recyklace a čisté energetiky	12 188	Příspěvky dárců za rok 2022	13 270
Projekty ochrany krajiny a Zachraňme lesy	5 081	Využití příspěvků dárců z roku 2021	1 704
Projekty na podporu šetrného spotřebitelství	7 081	Přijaté členské příspěvky	7
Režijní a ostatní náklady	1 866	Ostatní tržby a výnosy	1 567
Celkem	27 575	Celkem	27 603
Výsledek hospodaření (rezerva na pokrytí činnosti v následujících letech)			26 000 Kč

PRVNÍ NAROZENINY UNIE KOMUNITNÍ ENERGETIKY

V březnu jsme slavili první rok od založení a zahájení činnosti Unie komunitní energetiky (UKEN). Na počátku stála iniciativa Hnutí DUHA a organizace Frank Bold, k níž se postupně přidalo přes padesát dalších subjektů, které dnes tvoří členskou základnu UKEN. A přibývají další. Téma komunitní energetiky totiž zajímá nejen profesionály z energetiky, ale ve stále větší míře i obce, kraje, drobné firmy a samozřejmě domácnosti, ať už v rodinných, či bytových domech. Nabízíme vám proto přehled, co se v komunitní energetice v uplynulém roce dělo a co se nám v rámci Unie povedlo.

Na začátku stála šestnáctka zakládajících organizací (mj. Národní síť Místních akčních skupin České republiky, Sdružení místních samospráv nebo Svaz českých a moravských bytových družstev). Dnes má UKEN přes padesát členů a zájem dále roste. Nově přibyli například zástupci krajských energetických agentur nebo menších instalačních firem střešních fotovoltaických systémů.

Na jaře loňského roku jsme společně s dalšími organizacemi zveřejnili studii EGÚ Brno o potenciálu komunitní energetiky. Díky tomu se dnes z médií běžně dozvíte, že až 80 % spotřeby domácností

by mohla pokrýt právě komunitní energetika.

Zúčastnili jsme se více než čtyřiceti akcí, konferencí či kulatých stolů, během nichž jsme prosazovali komunitní energetiku. Za zvláštní zmínku stojí podzimní poslanecký seminář Elišky Olšákové na téma Komunitní energetika a novela energetického zákona, na němž vystoupil i ministr průmyslu a obchodu Jozef Síkela a komunitní energetiku jednoznačně podpořil. Věříme, že i díky našemu úsilí je současný návrh novely energetického zákona pro komunitní energetiku tak kvalitní.

Dařilo se nám i v rámci dotační politiky, kde nás Státní fond pro životní prostředí zapojil do připomínkování tzv. komunální výzvy z programu RES+ Modernizačního fondu. Ta se má dle slov ředitele Petra Valdmana stát základem komunitní energetiky v Česku. Ve výzvě bohužel zůstala omezující podmínka 80 % samospotřeby, ale podařilo se nám upozornit na to, že podporu si zaslouží i jednoduché projekty malých obcí. V roce 2023 budeme dále usilovat o spuštění dotací pro samotná energetická společenství.

Pro členy Unie jsme také uspořádali cestu za poznáním a inspirací do Bavorska.

Všechny nás zaujalo, jak běžné je v Německu být členem energetického družstva nebo od něj odebírat energii. A to nejlepší nakonec: cílem Unie komunitní energetiky není jen utvářet legislativu a dotace, ale potřebujeme i konkrétní projekty a potřebujeme je hned. Proto jsme sepsali manuál ke komunitní energetice pro obce.

Obce velmi často nemají energetické manažery, a zejména u menších obcí stojí veškeré aktivity na osobě starosty. Naše publikace jim proto usnadní vyznat se v celém procesu a poradí i s jednotlivými kroky. Letos na jaře jsme k tomu přidali ještě obsáhlejší návod, tentokrát pro zájemce o komunitní energetiku v bytových domech. Díky nové vyhlášce ERÚ je totiž možné elektřinu ze společné fotovoltaiky na střeše spotřebovávat v jednotlivých bytech.

Těšíme se na práci, která nás v dalším roce čeká. Náš cíl je jasný – funkční legislativa pro komunitní energetiku a vznik prvních skutečných energetických společenství.

VE VOLNÝCH CHVÍLÍCH ZAPALUJE KOLEGY, NAPOSLEDY TRENÉRA EVY ADAMCZYKOVÉ

Sedí proti mně v baru hotelu Hilton. Popíjí whisky a okolo nás poletuje hvězdný prach. Kaskadér **Marek Svitek**, dlouholetý dárcce Hnutí DUHA, je dublérem nejslavnějších hollywoodských filmových hvězd například v oscarové *Duně* a koordinátorem týmu českých kaskadérů ve filmu *Na západní frontě klid*, který se pyšní hned čtyřmi Oscary. Už po prvních větách je jasné, že on sám je tak mimořádným mužem, že mě chuť ptát se na jeho „slavné známé“, především Orlanda Blooma a Javiera Bardema, úplně přešla.

Marku, vy finančně podporujete Hnutí DUHA už pěknou řádku let. Proč je to právě naše organizace?

Inspirovali mě rodiče a různí lidé. Ale pokud člověk má to štěstí a možnost, že pomáhat může, minimálně by se o to měl snažit. Je jedno jakým způsobem. Zpočátku jsem podporoval vždycky jednorázově a nejbližší mi byla pomoc někomu konkrétnímu, koho znám. Když jsem začal mít víc prostředků, koukal jsem, kde bych mohl pomáhat víc. Jsou mi sympatické některé organizace a skupiny lidí a mezi nimi je i Hnutí DUHA.

Vždycky jsem měl vztah k přírodě. S bráchou a přáteli chodíme rádi do hor. Bavi mě oceán, potápím se. Sporty v přírodě dělám nejen profesně, ale i jako koníčky.

Říká se, že kdo chce zapalovat, musí hořet. Jedna z vašich nejoblíbenějších kaskadérských aktivit je skok z výšek a hoření.

Ano, hodně kaskadérů to tak má. Zní to velmi zvláště, ale je to tak – rádi hoříme. Bezpečně (dodává s úsměvem). Jsou to čtyři dny, co jsme zapalovali kolegu kaskadéra Marka Jelínka, trenéra naší snowboardistky Evy Adamczkové Samkové. On je totiž taky z těch, pro které platí, že hoří, aby zapalovali. A tak jsme Máru zapálili. Mimochodem krásný je příběh Evičky, která po svém těžkém zranění, kdy i profíci předpokládali, že se na vrchol nevrátí, dokázala všem vytrít zrak. Takových lidí, jako je Evča nebo Mára, není moc.

Přes hoření jsem chtěla trochu oklikou přejít k oxidu uhličitému, který způsobuje oteplování planety, a k udržitelnosti obecně.

Co si budeme povídat, jakákoli filmová produkce je jedno velké hýření a plýtvání. A v době covidové zvlášť – kvůli covidu nikdo nesměl ani sáhnout na něco, co použil někdo jiný. Štáb má někdy dvě stě nebo i tři sta lidí, tak si to představte. Produkce se snažily najít řešení. Hledaly recyklovatelné materiály nebo nás vybavovaly lahvemi

na více použití a podobně. Ze začátku to trochu „bolelo“, protože se nedalo třeba nic ukrojit a jídlo nebylo moc požitelné kvůli předběžnému balení do jednorázových obalů. Ale vyladily to.

Jak to mají kaskadéři s udržitelností a ochranou krajiny, bavíte se o tom někdy? Třeba během čekání na scénu?

Určitě jsme se k tomu občas dostali a bavili se o tom. Velké ožehavé téma jsem otevřel tři čtyři roky zpátky, když jsem si pořídil elektromobil.

Vy máte Teslu, je to tak?

Přesně tak. Rozmýšlel jsem se dlouhá léta. Hledal jsem všechna pro a proti. Kupoval jsem ji před třemi lety. Ale když není společnost na něco zvyklá, setkává se to s odporem.

Obešli vám ji s hřebíkem?

Ne, vůbec ne (směje se). Někteří mi to vymlouvali, někteří si z toho dělali legraci. Jakmile si na to lidi ale navyknu, bude to asi úplně v pohodě.

Přece jen se zeptám na vaše kolegy filmové hvězdy, ačkoli jinak, než bylo původně v plánu: řeší oni udržitelnost?

Ano, někteří se tomu věnují a snaží se pomáhat. Zrovna třeba v Duně herec Javier Bardem, který podporuje Greenpeace a ochranu Jižního oceánu. Leonardo DiCaprio je velký bojovník za ochranu životního prostředí a další a další. Slavné osobnosti můžou mít dopad na obrovské množství lidí. Je fajn, že to takto využívají.

Na západní frontě klid je film se čtyřmi Oscary, ve kterém jste vedl tým složený výhradně z českých kaskadérů. V dominantní scéně vystupují vojáci s plamenomety, kteří zapalují nepřátele v zákopech, odkud není úniku. Mluvíte o tom jako o dobré práci, která vás všechny bavila.

Ano, byla to jedna z těch složitějších scén, jak na přípravu, tak na provedení. Jelikož je to válečný film, akcí pro kaskadéry tam

byla spousta a akční scény se prolínají celým filmem. Povedlo se nám s kolegy složit skvělý tým, takže jsme si přípravu i natáčení i přes velikou náročnost skvěle užili. Z výsledku máme samozřejmě velkou radost.

Film má vysoce kladná hodnocení, přesto si nejsem jistá, že bych ho chtěla dvakrát vidět. Navíc nemohu nemyslet na Ukrajinu.

Film neměl být velkolepý, měl být syrový. Nadšení mladí kluci, kteří šli pomoci své zemi a velmi rychle narazili na skutečnost, kde umírají kamarádi. Jdou s nějakou iluzí do války a bojují za papaláše, kteří někde u plných stolů jídla a pití rozhodují o osudu lidí.

V závěru filmu takový „papaláš“ žene stovky mužů do poslední nesmyslné bitvy, přestože do příměří zbývá pár hodin. A oni jdou. Kde se bere v lidich ta poddajnost?

Velký vliv bude mít asi myšlenka, že když jdou oni, tak to asi nebude tak špatné, a tak jdu taky. A možná ty tisíce lidí čekají na jednoho člověka, který se vzepře. I když jeden je možná málo, protože toho hned umlčí a zastřelí. Ale kdyby se vzepřely stovky nebo tisíce lidí, tak s tím nemají co udělat. Díky bohu, že žijeme v zemi a společnosti, kde se tohle už snad nestane.

Vraťme se ještě k životnímu prostředí: co vnímáte jako největší problém?

Hodně cestuji, poznávám jiné kultury a krásná místa, která mi připomenou, jak mám rád svět. Největším problémem je lidská lhostejnost a plýtvání. Lidi, kteří se koukají jen jeden krok před sebe. Krátkozrací a leniví. Nechci říct nenažraní, a tak řeknu plýtvaví. Sám si taky musím občas zamést před svým prahem.

Film Duna je tak trochu vizí budoucího světa. Svět zasypaný pískem, sucho, boj o zdroje.

Ano, a Duna II ještě víc odkrývá pohled

na společnost a ukazuje, co se v ní pak děje v souvislosti s prostředím. Proto má možná i tolik nových fanoušků.

A vy sám jste fanouškem čeho?

Jak jsem už říkal, jsem velký fanoušek oceánů a hor. Poušť mě nikdy nelákala. Když jsem byl poprvé v Jordánsku na několik dní natáčet, pořád ještě mě poušť nebavila. Teď jsme ale natáčeli měsíc v Jordánsku a měsíc ve Spojených arabských emirátech a najednou mě to ohromilo. A bylo to stejné jako u oceánu nebo hor. Baví mě připomínat si, jak jsme malíčkí. Jak je každý jednotlivec celoživotně obrovsky důležitý, a zároveň jednoduše malicherný a nedůležitý. Uvědomuji si, že bych mohl vyjít do pouště a už bych se nemusel vrátit. Vnímám sílu přírody a nekonečnosti.

Marek Svitek je kaskadérem v týmu Filmka Stunt Team Czech Republic a koordinátorem kaskadérek a kaskadérů světových produkcí. Narodil se v roce 1986 v Karviné a vystudoval Fakultu tělesné výchovy a sportu na Karlově univerzitě. Ve dvanácti letech začal s bojovými sporty a vždy chtěl točit akční scény ve filmech. Poprvé se jako kaskadér zúčastnil natáčení v osmnácti letech. K jeho nejvýznamnějším snímkům patří oscarové filmy Duna a Na západní frontě klid.

V květnu 2023 získala část týmu kaskadérů pod vedením Marka Svítka dvě nominace na Taurus World Stunt Awards (v současnosti nejvyšší filmové kaskadérské ocenění) za film Na západní frontě klid v kategoriích Best Stunt Coordinator (cena na nejlepšího kaskadérského koordinátora celého filmu) a Best Speciality Stunt (za dnes již slavnou scénu s plamenomety). Udílení cen proběhne v říjnu 2023 v Hollywoodu v Los Angeles.

Potřebujeme vyvrátit mýtus, že bez pesticidů bude nedostatek jídla

Pesticidy za poslední desetiletí prostoupily zemi tak důkladně, že je dnes najdeme prakticky všude: v řekách i vodovodních kohoutcích, v půdě, tělech ryb, ptáků nebo hmyzu, v lidském těle i jídle. V Hnutí DUHA jsme proto ve spolupráci s Pavlem Rotterem vytvořili podrobnou metaanalýzu aktuálních dat o pesticidech. V rozhovoru s ním jsme se bavili o tom, jaká je situace v Česku, jaká jsou nebezpečí a co s tím.

Co vás přitáhlo k tématu pesticidů?

Už od základní školy mě bavila chemie a zároveň mám silný vztah k přírodě. Když jsem začal na univerzitě studovat obecnou chemii, záhy mně začal důraz na životní prostředí chybět. Pro navazující studium jsem se proto rozhodl změnit kurz a začal jsem studovat chemii životního prostředí na RECETOXu. Tedy obor, který se zabývá problémy znečištění prostředí chemickými látkami. Studium mě velmi bavilo, a tak jsem pokračoval i doktorátem. Později jsem se stále více věnoval ekologickým problémům, hlavně v souvislosti s lesy, ale i se stavem zemědělské krajiny. A jako chemik se na tuto problematiku dívám právě přes působení znečišťujících látek. V zemědělské krajině mě tedy zajímají hlavně zbytky pesticidů a hnojiv.

Co všechno si dnes máme představit pod pojmem pesticidy?

Většinou si představíme pesticid jako ten bílý prášek ze škatulky s lebkou se zkříženými hnáty, který sypeme na pole. Pesticidy jsou však širší pojem. Používá se k označení přípravků sloužících k potlačování škodlivých organismů, tedy ne pouze v zemědělství, ale například i v domácnostech. Třeba pro otravu na mravence.

A když se zaměříme na pole?

Tam hovoříme o přípravcích na ochranu rostlin, které tvoří podskupinu pesticidů. Nutno říct, že tyto přípravky obsahují řadu látek. Některé jsou podpůrné, nositelem účinku je ale tzv. účinná látka. Například často zmiňovaný glyfosát patří mezi

účinné látky. Označení pesticid se ale reálně používá jak pro celé přípravky, tak pro účinné látky. Takže je v tom trochu zmatek. Každopádně jestliže se nás někdo zeptá, co tím myslíme, když mluvíme o pesticidech, a my odpovíme, že myslíme účinné látky z přípravků na ochranu rostlin, trefili jsme v rámci zemědělství hřebíček na hlavičku. V tomto smyslu budu pojem pesticid používat i já v tomto rozhovoru.

V čem tkví hlavní nebezpečí pesticidů?

Podle mě je největší nebezpečí systémové – současné konvenční zemědělství je zcela závislé na pesticidech a zemědělci jsou utvrzováni v tom, že neexistují alternativy. Na druhou stranu nejsme schopni předpovědět účinky směsí pesticidů a vyhnout se kontaminaci například podzemních vod. O reálných účincích pesticidů v prostředí se toho až tolik nedozvíme z ekotoxikologických testů během procesu schvalování, ale až na základě následných studií z terénu.

Jaké jsou výsledky?

Často až alarmující, jako například nedávná metaanalýza, kterou provedl Francisco Sánchez-Bayo v roce 2019. Ta zjistila, že téměř polovina druhů hmyzu je ohrožena vyhynutím a že hlavní příčinou je intenzivní zemědělství. Navíc tato zjištění jsou zpětná, totiž až na základě škod, které pesticidy napáchaly. Když se bavíte s ornitology či entomology, uvědomíte si, že v současnosti si už v zemědělské krajině takové škody nemůžeme dovolit, pokud ji nechceme přeměnit na mrtvou poušť.

Jaké jsou nejčastější možné dopady pesticidů na lidské zdraví?

Různé, nejrizikovější jsou opět dlouhodobé efekty. Avšak ne všichni jsou stejně ohroženi. Pokud bych měl na mysli vlastní zdraví či zdraví blízkých, nejvíce bych se o tematiku účinků pesticidů na lidské zdraví zajímal, kdybych byl zemědělec a pracoval s nimi, byl těhotný nebo žil ve vesničce obklopené stříkanými poli. Tyto skupiny obyvatel jsou totiž nejzranitelnější, jak vyplývá ze studií.

Člověk ve městě tolik ohrožený není?

Jako obyvatel města či sídla obklopeného lesnatou krajinou se paradoxně mohou nejvíce vystavovat účinkům pesticidů sám: skrze přípravky, které používám například na zahrádce, na trávení mravenců nebo přípravky pro mazlíčky proti blechám a klíšťatům. Zemědělci mají kvůli nakládání s některými pesticidy větší riziko infarktů, vzniku Parkinsonovy choroby, selhání ledvin, rakoviny prostaty a leukémie.

Kde jsme tyto informace vzali?

Tyto výsledky pocházejí z velmi průkazných dlouhodobých studií. Pak máme celou řadu podezření, někdy rovněž důkladně podepřených, například vyšší riziko vzniku i dalších typů rakoviny. U žen žijících na farmách či v blízkosti stříkaných polí bylo nalezeno zvýšení rizika pro rozvoj rakoviny prsu, zvláště pokud k expozici dojde v období, kdy se jim vyvíjejí mléčné žlázy. Často ve studiích narazíme i na to, že ohroženy jsou i rodiny zemědělců, například skrze expozici z kontaminovaného oblečení a podobně.

Jak je možné, že se chováme, jako by se nic nedělo?

Znepokojivých zjištění je dnes už spousta, ale když je veřejná debata nastavená tak, že bez pesticidů všichni zahyneme nedostatkem jídla, je jen malá ochota s tím něco dělat.

Pavel Rotter je environmentální chemik a ekolog. Absolvoval doktorandské studium v Centru pro výzkum toxických látek v prostředí (RECETOX) Masarykovy univerzity. Zabývá se působením chemických látek na ekosystémy, problematikou ekologické stability a adaptací lesních ekosystémů. Spoluzaložil Větvení – organizaci pro výsadby stromořadí a vegetačních prvků v zemědělské krajině. V současné době pracuje jako akademický pracovník na Mendelově univerzitě v Brně. Jako externí člen týmu připravil v roce 2022 pro Hnutí DUHA analýzu problematiky používání pesticidů v zemědělství.

Potřebujeme pestřejší přírodu

Existuje stále něco v oblasti pesticidů, co vás dokáže překvapit a skutečně fascinovat? Ať už pozitivně, nebo negativně?

Při tvorbě analýzy pro Hnutí DUHA mě překvapilo, jak se některé problémy stále opakují. Problémy, o kterých jsme se učili na přednáškách v souvislosti s používáním „staré gardy“ pesticidů, jako například DDT, jsou do jisté míry i u nových generací pesticidů, jen často z trošku odlišných příčin. Myslel jsem si, že léta zpříšňování schvalovacích procesů povedou k rychlejší eliminaci některých rizik.

Také mě překvapilo, jak podhodnocený je v České republice monitoring následků užívání pesticidů. Ten je dobrý pro vody, mohl by být intenzivnější pro půdy, ale je zásadně nedostatečný, co se týče znalostí hromadění zbytků pesticidů ve volně žijících organismech. Takový monitoring ale zahrnuje odběr vzorků čili potenciálně i usmrcování volně žijících zvířat, a přináší proto etické problémy. Jistě by ale šlo vymyslet cesty, jak toto minimalizovat, například analýzou vzorků již odlovené zvěřiny, zvláště z některých oblastí.

Jaké jsou hlavní rozdíly mezi pesticidy, které se používaly v počátcích, a těmi, které se vyvíjejí a používají v dnešní době?

Novější generace mají nižší akutní toxicitu pro člověka a volně žijící organismy a je snaha snižovat i chronickou toxicitu. Často se jedná o látky, jejichž zbytky by byly v případě aplikace na pole se zdravou půdou a v rozumném množství docela rychle rozloženy. Musíme si ale uvědomit, že jako producenti pesticidů můžeme řešit chemickou „kvadraturu kruhu“. Potřebujeme látku vysoce toxickou pro konkrétní druhy či skupiny organismů označovaných jako škůdci, ale na druhou stranu má tato látka mít minimální toxicitu pro všechny necílové organismy.

To jde ale z principu těžko...

Všechny organismy sdílejí základní metabolické dráhy a další mechanismy, které je drží při životě. Látka, kterou vynaleznu, sice zdánlivě nemusí vést k bezprostřední smrti necílového organismu, ale oslabí ho. A to se projeví až později, například když se přidá další stres. Proto je dle mě vždy nejlepší cestou snižování spotřeby pesticidů – zkrátka aby byly používány až jako poslední možné řešení.

Co potřebuje půda a krajina, aby si sama dokázala poradit se zbytky pesticidů?

Zásadní změnu v přístupu ze strany zemědělců, čemuž by měla pomoci legislativa a nastavení dotací. Zemědělská

půda by měla opět ožít mikrobiálním životem. K tomu je třeba nepřehnojovat, snížit spotřebu pesticidů a dbát o návrat organické hmoty do půdy. Krajina by měla být pro zbytky pesticidů neprostupnější, proto musí být pestřejší. Měla by například obsahovat více vegetačních pásů, které sníží úlety pesticidů z aplikací. Jsou to věci, které odborníci tvrdí už léta, ale vlády je ignorují nebo je řeší nedůsledně, jako třeba promarnění příležitosti k využití dotačního nástroje na tzv. greening. Ten byl nastaven tak mírně, že na tuto dotaci dosáhne v podstatě každý bez závažnějších pozitivních dopadů na krajinu.

Proč zemědělci nepátrají po alternativách

Které oblasti nebo třeba rovnou i kraje, okresy či města v ČR patří mezi nejohroženější pesticidy?

Jednoduše řečeno oblasti s intenzivním zemědělstvím. Především ty, kde se opakovaně pěstují plodiny jako řepka, kukuřice či řepa. Mě osobně překvapila relativně špatná situace v některých částech Vysočiny, co se týče kontaminace vod.

Jaké jsou alternativy syntetických pesticidů, které jsou schopné účinně podpořit úrodu, ale zároveň nezatěžovat a neotravovat půdu a krajinu?

Existují náhrady ve formě biopesticidů čili přípravků odvozených z živých organismů.

Jedná se například o bakterie, které parazitují na škůdcích, nebo extrakty z rostlin. Zatím se u nás běžně využívá několik přípravků a tuto oblast je třeba dále rozvíjet. Hlavní princip však spočívá v tom, nespoléhat se při ochraně plodin pouze na pesticidy, ale využít celou paletu nástrojů, kterou máme k dispozici. Mezi ně patří například střídání plodin, pestřejší skladba pěstovaných plodin, biotopové prvky pro přirozené predátory škůdců, jako jsou travní pásy, meze, remízky a další, volba vhodných odrůd, například některých rezistentních kultivarů, mechanické odstraňování plevelů, zvyšování odolnosti plodin skrze podporu mykorhiz a podporu zdravé půdy, použití biopesticidů, vhodné načasování ošetření a tak dále.

Zdá se to složité.

Ale tyto nástroje jsou pro jednotlivé plodiny koncepčně rozpracovány, ať už v ekologickém zemědělství, nebo v systémech integrované produkce či integrované ochrany, která se úplně nezříká chemických pesticidů, ale používá je

až jako poslední možnost a v tomto ohledu sleduje veřejný zájem. Bohužel koncept integrované produkce či ochrany nemá tak pevné legislativní ukotvení jako ekologické zemědělství, a proto je postupně rozměňován. A mám obavy, aby nedošlo k tomu, že se budou za integrovanou produkci či ochranu vydávat i systémy blízké konvenčnímu zemědělství.

Co by mohlo pomoci?

Integrovaná produkce a ochrana by měla být jasně legislativně definována na úrovni konkrétních povolených postupů a parametrů a měla by se stát základním pilířem naší zemědělské výroby spolu s ekologickým zemědělstvím. Dále existuje směr nazývaný jako precizní zemědělství, které je spíše pro technologické optimisty, ale jistě má velký potenciál přispět k redukci spotřeby pesticidů. Pak tu máme směry jako regenerativní zemědělství, které se naplno snaží vnímat plodinu a její okolí jako jeden ekosystém. Řekli bychom, že využívá tzv. biologickou automatizaci, tedy člověk se snaží plně využít přírodní procesy a minimalizovat zásahy.

V čem může být hlavní překážka, proč zemědělci aktivně nehledají méně škodlivé alternativy?

To je výborná otázka. Stručně řečeno, myslím, že je to hlavně o jejich malé informovanosti. O postupech integrované produkce, ochrany a ekologického zemědělství, o možnostech snížení využití pesticidů i v konvenčním zemědělství. Stát by měl silně zapracovat na kvalitní informační kampani a toto úsilí podpořit změnou nastavení dotační politiky.

Odborníky máme...

Ano, například na ÚKZUZ (Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský – pozn. red.), zemědělských univerzitách a dalších institucích. Ti by měli být maximálně podporováni, měl by být masivně podporován další výzkum v těchto oblastech a měl by se zajistit přenos teoretických poznatků do praxe. Občasné organizování seminářů nestačí, mělo by se jednat o velkou státem podporovanou kampaň. Obecně je tu podle mě malá ochota prosazovat důsledně veřejný zájem. Tím je produkce nezávadných potravin udržitelným způsobem v dostatečné kvalitě a diverzitě a zdravá zemědělská krajina.

Co s tím?

Pro mě je takovým lakmusovým papírkem otázka, jak je daná vláda či sněmovna ochotna prosazovat veřejný zájem v tématech životního prostředí, v lesnictví a myslivosti.

Pokud stát není schopen prosadit veřejný zájem, tedy v tomto případě podporu nepasečných postupů a pěstování pestrých lesů ani ve státním podniku Lesy ČR, a pokud není schopen prosadit zásadní reformu mysliveckého managementu, kde veřejný zájem blokuje touha části společnosti mít nad krbem co nejhezčí paroží a byznys okolo toho, jak můžeme očekávat efektivní prosazování veřejného zájmu redukce použití pesticidů, když za ním stojí byznys, který má v rámci Evropské unie roční obrát přes bilion eur? Jsem tedy zvědav, jak se naplní programové prohlášení této vlády ohledně přístupu ke krajinně, lesům a myslivosti.

Vlastníci půdy mohou mnohé ovlivnit

Co by se mohlo dít a jak by to vypadalo, kdybychom přestali pesticidy úplně používat?

Kdyby se stalo jenom to, konvenční zemědělská produkce by zkolabovala. Ale kdyby se prosadily koncepce zmíněné výše, spotřebu pesticidů lze výrazně redukovat. Jestli existuje možnost obejít se úplně bez pesticidů, například tím, že bychom důsledně aplikovali přístupy biologické ochrany a precizního zemědělství, byla dlouhou dobu zakázaná otázka. Zkrátka když si někdo takovou otázku položil, byl automaticky označen za snílka a mimo realitu. Každopádně vzhledem k tomu, že naše znalosti a možnosti se rozrůstají, je to podle mého názoru už relevantní otázka pro zemědělský výzkum.

Pokud bydlím na vesnici a v blízkém okolí používají zemědělci pesticidy, co mohu sám udělat, abych minimalizoval svůj případný kontakt s pesticidy?

Prosazovat výsadbu pásů vegetace, které by oddělovaly pole od cest, po kterých se v rámci vycházek pohybují. Pokud vlastním kus zemědělské půdy, který pronajímám zemědělci, což je poměrně častý případ, tak mám výborný nástroj klást zemědělci otázky. A jestliže se blíží konec pachtovní smlouvy, mohu její prodloužení podmínit například dodržováním doporučených rotací plodin, založením vegetačních prvků, zeleným hnojením a dalšími postupy zvyšujícími obsah organické hmoty v půdě.

A co když tomu vůbec nerozumím?

Nejlépe když na to nejsem sám, ale mám oporu v zastupitelstvu nebo spoluzaložím spolek vlastníků půdy, který s nájemcem následně vyjednává. V tomto případě už si

dokážu představit navržení souboru podmínek, jež by efektivně omezovaly vliv pesticidů na obyvatele. Při konzultacích bych se zkusil obrátit na odborníky, například z již zmiňovaného ÚKZUZ. Můžu k tomu přistoupit i tak, že budu podporovat ekologické zemědělce či farmáře ve svém okolí, u kterých vím, že jim záleží na zdraví půdy a krajiny.

Problémy se opakují stále dokola

Jaká data a z jakých studií posloužila jako základ k metaanalýze?

Vycházel jsem ze zdrojů domácích i zahraničních. Z databázi ÚKZUZ, článků na agromanuálu, kde se mimochodem dají najít velmi zajímavé informace, z konzultací a z původních vědeckých prací v češtině a ještě více z mezinárodních prací, databázi EU, zprávy EFSA (Evropský úřad pro bezpečnost potravin – pozn. red.), údajů ČHMÚ (Český hydrometeorologický ústav – pozn. red.) a dalších institucí. Myslím, že díky tomu, že jsem přijal tento úkol, jsem si značně rozšířil povědomí.

Které zjištění při tvorbě metaanalýzy vás nejvíce potěšilo, a které naopak nejvíce vyděsilo?

Vyděsilo mě to, jak se problémy s pesticidy opakují, a uvědomil jsem si zásadní koncepční problém, onu chemickou kvadraturu kruhu, o které jsem již mluvil. Dle mě se tedy zemědělec nemůže při ochraně plodin spoléhat pouze na pesticidy, vidím v tom nebezpečí pro celou společnost i přírodu. Potěšilo mě, kolik alternativ vedoucích k redukci užití pesticidů je už rozpracováno, a také to, že v posledních letech se v Evropské unii zakázaly některé opravdu problematické aktivní látky, například organofosfát chlorpyrifos.

Setkal jste se už s nějakou konkrétní reakcí na tuto metaanalýzu?

Spíše mě potěšily pochvalné reakce na podcasty k tomuto tématu, ve kterých jsem vystupoval. Nevím, kolik lidí plnou verzi metaanalýzy četlo, ale podle mého názoru je to zajímavé čtení. Zvláště kapitoly o zbytcích pesticidů ve složkách životního prostředí ČR, o účincích pesticidů na člověka a volně žijící organismy.

Určitě sledujete vývoj, názory a návrhy v oblasti pesticidů ze strany české vlády, ale třeba i Evropské unie. Na co by se podle vás bylo nejvhodnější skutečně zaměřit?

Zaměřil bych se na změnu dotační politiky ve prospěch péče o zemědělskou půdu a zvýšení rozlohy prvků trvalé vegetace v zemědělské krajině. Pro tyto účely bych vzal prostředky ze základních dotací na plochu a greeningových dotací. Soustředil bych se na jasné legislativní ukotvení integrované ochrany a produkce a jejich následnou větší podporu včetně masivní informační kampaně mezi zemědělci. Podpořil bych mnohem více výzkum a zakládání zkusných ploch všech zmíněných alternativních systémů.

Dále bych propagoval zavedení širšího spektra biopesticidních přípravků na český trh a výzkum nových preparátů. Realizoval bych osvětu mezi spotřebiteli. Ta by byla zaměřená mimo jiné na šetření s potravinami, omezení používání pesticidů v domácnostech i informování o možnostech redukce pesticidů v zemědělství, aby se vyvrátil onen mýtus, že snížení spotřeby pesticidů povede ke skokovému nárůstu cen potravin či nedostatku jídla.

Existuje nějaká země, jejíž přístup k pesticidům vám dává smysl?

Nevím o tom.

Co jako jednotlivec žijící ve městě můžu udělat pro snižování pesticidů?

Kupovat potraviny od ekozemědělců a z integrované produkce či od známého „rozumného“ farmáře, neplytvat jídlem a vážit si kvalitního jídla, zohlednit téma při volbách a podporovat neziskovky, které se tématem zabývají z hlediska veřejného zájmu, jako je právě Hnutí DUHA. A to říkám hlavně proto, že jsem externista, tedy mám jistý odstup.

Průvodce po pesticidech 21. století si můžete stáhnout zde: <https://tohlezeru.hnutiduha.cz/pruvodce-po-pesticidich-21-stoleti>

Rozhovor byl pořízen v březnu 2023.

Symposium Živé zemědělství

V březnu jsme se podíleli na organizaci symposia Živé zemědělství, dvoudenní akce plné přednášek a debat na ekologicko-zemědělská témata. Akci pořádala Asociace místních potravinových iniciativ (AMPI). Na sympoziu přednášela vedoucí našeho krajinářského týmu Eliška Vozníková o konceptu bioregionu, tedy zeměpisné oblasti, kde jsou místní aktéři – zemědělci, občané, provozovatelé cestovního ruchu, sdružení a orgány veřejné správy – formálně dohodnuti na produkci a spotřebě lokálních ekologických potravin. Na sympoziu vyrazily i naše dobrovolnice s informačním stánkem, kde mohli příchozí diskutovat o tématech zemědělství a udržitelnosti, podepsat výzvu Za zdravou a pestrou krajinu a vyfasovat výtisk naší loňské publikace Průvodce po pesticidech 21. století.

Demonstrace

V rámci kampaně Energie lidem jsme kromě svépomocných řešení energetické situace prosazovali systémové změny, o nichž si můžete více přečíst v článku Jiřího Koželouha. Požadavky na legislativní úpravy, které směřují k řešení energetické chudoby, podpoře obnovitelných zdrojů energie a dostupnému bydlení, jsme společně s dalšími ekologickými a sociálními organizacemi vyjádřili na demonstraci 15. dubna.

KDE JSTE NÁS MOHLI VIDĚT

Zateplovací brigády

Během podzimu a zimy jsme se v rámci kampaně Energie lidem zapojili do zateplovacích brigád, během kterých jsme spolu s lidmi z dalších ekologických a sociálních organizací zaizolovali okna proti únikům tepla v několika domácnostech, ubytovnách a školkách. Brigády se konaly například v Děčíně, Hradci Králové, Brně a Praze. Zateplovací akce pokračovaly až do května, kdy se v Roklí u Kadaňe izolovala okna v Zámečku sloužícím jako infocentrum a turistická ubytovna.

Ekofest

22. dubna na Den Země jste mohli potkat stánek našich dobrovolnic na Ekofestu v pražských Malešicích. Akci, které se zúčastnilo kolem sedmdesátky ekologických organizací, pořádal Český svaz ochránců přírody, základní organizace Natura, quo vadis?

VŮČI PŘÍRODĚ CÍTÍM VELKOU POKORU

Do Hnutí DUHA přišla jako brigádnice na tři měsíce a zůstala tu šest let. Péči o šestičlenný tým telefonistů a telefonistek zvládá bravurně skloubit se studiem sociální pedagogiky a volného času. **Markéta Braunová** pochází z Českých Budějovic a její velkou láskou je huňatý kocour Sněhulka a veganské jídlo.

Jak ses ke své současné roli vedoucí telefundraisingu dostala?

Do Hnutí DUHA jsem nastoupila jako brigádnice a postupem času můj úvazek rostl. V podstatě čím víc času jsem mohla Duze věnovat, tím větší úvazek a více zodpovědnosti jsem měla. Nastupovala jsem jako řadová telefonistka. V té době byl náš tým mnohem menší a fungoval odlišně – pracovali jsme jen odpoledne, když už ostatní odešli. Dnes máme vlastní kancelář a vybavení a náš tým je vnímán mnohem vážněji a profesionálněji.

Co tvá pozice koordinátorky telefundraisingu obnáší?

Aktuálně mám na starosti tým šesti lidí, který pečuje o naše podporovatele a podporovatelky, tedy ty, kteří v minulosti podepsali jednu z našich výzev, koupili si něco v našem benefičním obchodě (třeba Směs pro les) nebo se zúčastnili Týdnu pro krajinu, našich dobrovolnických letních aktivit. Po telefonu jim představujeme, co zrovna děláme a do čeho vkládáme své úsilí, a ptáme se, jestli nás v tom chtějí finančně podpořit. Za mě telefon v posledních letech zažívá „reinkarnaci“. Lidé jsou zahlceni e-maily a raději informace dostávají po telefonu. I my jsme rádi, že máme možnost propojit se s lidmi mnohem více na osobní úrovni. Primárním cílem našeho týmu je fundraising, ale věnujeme se i péči o nové dárce a dárnky. Máme tak možnost osobně jim poděkovat a nastavit péči podle jejich přání.

Zrovna děláš státnice ze sociální pedagogiky. V čem vidíš propojení mezi tímto oborem a svou prací?

V sociální pedagogice se potkává spousta jiných oborů. Vždycky jsem tíhla k sociologii, a když jsem měla na výběr, vydávala jsem se právě tou sociologickou linkou spíše než tou pedagogickou. Dávala jsem

si záležet, abych využila možnosti zapsat se na předměty týkající se leadershipu, zpětné vazby, krizové intervence a podobných témat, která ve své práci využívají. Protože můj tým pečuje o naše dárce a dárnky, chci, aby i o můj tým bylo pečováno. Nastavování klimatu nebo psychická hygiena jsou v naší práci extrémně důležité, a proto jsem chtěla mít k dispozici nástroje, kterými můžu co nejlepší prostředí pro náš tým vytvořit.

V čem vidíš největší hodnotu Hnutí DUHA pro společnost?

Já vnímám dvě roviny: jaké máme hodnoty uvnitř organizace a naši práci směrem ven. Když říkám „uvnitř“, mám na mysli to, že žijeme tím, co hlásáme. Lidé, kteří v Duze pracují, přijímají hodnoty Hnutí DUHA za své. A to může na ostatní působit inspirativně, je to vlastně udávání tónu. Spousta kolegů a kolegyně má úvazky ještě jinde, mají zájmové činnosti, třeba skauting a podobně, a to, co nasají v Duze, pak posílají dál.

A co se týče velkého měřítka, myslím, že naše advokační kampaně mají smysl. Někdy se třeba zdá, že je kampaň vybojovaná, ale změnila se vláda a všechny naše výhry jsou zase v ohrožení. Je to vlastně i o tom, udržovat témata a dohlížet na to, aby to obrovské množství práce nepřišlo vniveč.

Co je pro tebe v životě důležité kromě práce v Hnutí DUHA?

Aktuálně mi dělá radost, že uzavírám svoje vysokoškolské studium. A před třemi lety jsme s manželem adoptovali kocoura, který mi dělá obrovskou radost. Původní majitelé

ho pojmenovali Sníh, protože je bílý, chlupatý a velký, ale my mu říkáme Sněhule, Sněžka, Sněhulka... Moje sestra mu říká Johne podle postavy Johna Sněha ze Hry o trůny.

A asi před rokem jsem začala šít. S kamarádkou jsme začaly šít roušky, tehdy jsme moc nevěděly, co děláme. Ale zalíbilo se nám to, pořídily jsme si stroje a snažíme se šít, primárně oblečení z úlovků ze sekáče, třeba z povlečení. To mě moc baví, protože jinak většinu času přijímám informace, hlavně ze čtení knih, a tak jsem ráda, že můžu dělat i něco kreativního. A dobré jídlo, moc ráda jím.

Slyšela jsem, že jsi veganka. Co bylo tvým osobním důvodem k přechodu na veganskou stravu?

Primárně klima. Nemám ráda nespravedlnost. Živočišná výroba extrémně znečišťuje planetu a je náročná na vodu a na zdroje a všechno je to jen kvůli kusu masa. Když to velice zjednoduším, tak kvůli tomu má někde jinde někdo hlad. To mi přišlo strašně nespravedlivé. Pak se k tomu připojily i důvody s ohledem na zvířata. Oddělujeme zvířata-mazlíčky od zvířat v živočišné výrobě, což není fér. Kráva i kočka jsou obě zvířata.

Původem jsi z jižních Čech. Mělo vyrůstání v tomto regionu vliv na tvůj vztah k přírodě?

Určitě jsem vnímala právě ten turismus. Na Šumavě nebo na Lipně je turismus opravdu masivní. Hodně silně vnímám taky ochranu vody. V Českých Budějovicích, odkud pocházím, tečou dvě řeky, které jsou dominantami města. Všude se jezdí na kole a byla jsem zvyklá koupat se v řece, sjíždět řeku a podobně. Ochrana vody je pro mě proto velmi silné téma.

Obecně si jako lidé myslíme, že máme mezinárodní vesmírnou stanici, byli jsme na Měsíci a všechno víme, ale ve skutečnosti jsme malí. Pokora, ta mi přijde důležitá.

Zachraň s námi naše lesy!

Směs pro les je malý balíček, který dokáže velké věci. Obsahuje množství nápadů, jak si užít čas v lese a zároveň mu pomoci. Co v něm najdete? 32 karet s kreativními lesními aktivitami a hrami, stopovacího průvodce a pexeso stromů.

www.smesproles.cz

Zachraňme lesy

Výnos z nákupu na smesproles.cz putuje na kampaň Zachraňme lesy.

klik

**Právě ty můžeš pomoci přírodě.
Nečekej a přidej se k nám teď hned. S tebou
dokážeme víc!**

darce.hnutiduha.cz

